

Recursos *Online* per a la intervenció i investigació en Conservació i Restauració d'Art Contemporani¹

Aquest article pretén, des d'una perspectiva eminentment pràctica, proporcionar una sèrie d'eines de treball, quant a tècniques de localització i accés a la informació, per a la intervenció i investigació en Conservació i Restauració d'Art Contemporani. Es proposa l'acostament i visita als principals centres d'investigació, exposició, docència i intervenció, en l'àmbit nacional i internacional.

M. Teresa Pastor Valls. *Llicenciada en Humanitats, diplomada en Conservació i Restauració de Pintura per l'ESCRBCC i becària de la Direcció General de Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana.* maytevals@ono.com

M. del Carmen Pérez García. *Catedràtica del Departament de Conservació i Restauració de Béns Culturals de la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València i directora de l'Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals.* mperez@crbc.upv.es

Com és sabut, la Conservació-Restauració d'Art Contemporani comporta problemes complexos, fonamentalment a causa de diversos factors interrelacionats que tenen vinculació amb les condicions ambientals, l'incessant moviment de les obres, els materials i tècniques emprades, així com a causa de la voluntat de l'artista i el seu possible desig d'atorgar-los un caràcter efímer.

Davant d'aquesta perspectiva i davant de la possibilitat d'intervenir directament o indirecta obres amb alts nivells de complexitat, iniciar investigacions o simplement trobar cicles específics de formació, sigui quina sigui la nostra especialitat, ens trobem amb la necessitat de localitzar i manejar informació específica i actualitzada. Informació indispensable que, d'altra banda, no sempre resulta fàcil d'obtenir.

En aquest sentit, junt amb els recursos tradicionalment trobats en arxius, biblioteques i centres de documentació, assistim a una veritable revolució tecnològica, en la que internet es constitueix com un mitjà indubtable d'apropament i d'accés a la informació.

Una eina de treball mitjançant la qual podem reduir de forma considerable els esforços necessaris per recopilar dades, així com estar al dia de les últimes novetats científiques. La qual cosa és molt necessària en el nostre treball i més pensant en la intervenció de materials i tècniques dels que pràcticament desconexem la seva naturalesa. Per no dir les seves reaccions, tant per sí sols com combinats amb els introduïts posteriorment pels tècnics en la seva restauració.

Per tant, es pot dir que quant major volum d'informació de qualitat siguem capaços de manejar, millors seran, a curt i llarg termini, els resultats obtinguts.

Ben utilitzada i incorporada com a metodologia de treball i investigació pot permetre –tal com estem dient– aconseguir un màxim grau d'eficiència, optimitzant recursos i racionalitzant l'accés a les dades. De manera que, com a mínim, puguem tenir una visió global de quins són els últims avanços aconseguits en aquesta disciplina, accedint a referències sobre publicacions, congressos, reunions, seminaris, cursos, projectes d'investigació, ocupació, adquisició de bibliografia, etc.

Conscients de la complexitat que suposa comprendre i localitzar tota la informació, atesa la incessant creació i actualització de pàgines web, així com la magnitud de centres existents, han sigut seleccionades, des de la pròpia experiència, aquelles direccions en què la informació proporcionada pot ser de major interès pràctic. Després, unes ens portaran a conèixer les altres, i així successivament.

No es tracta, doncs, d'una mera llista de direccions, sinó d'una selecció de les pàgines que pensem que poden ser més representatives i importants, de les quals es proporciona una descripció general del seu contingut incorporant, d'altra banda, els detalls més destacats (noms de les pàgines, institucions que les han realitzat, adreces i una sèrie de comentaris al respecte).

D'aquesta manera, per no perdre'ns d'enllaç en enllaç, proposem una sèrie de pautes per localitzar la informació a través de diverses taules estructurades de manera senzilla que faciliten en la mesura que sigui possible el seu ús. Set grans grups que, com veurem a continuació, engloben àmbits tan diversos com els d'institucions, organitzacions, museus, fundacions, instituts d'investigació, publicacions, bases de dades, recursos com a fòrums de discussió i llistes d'*e-mail*, així com associacions professionals i centres de formació.

Concretament, encara que n'hi ha moltes de més generals, són direccions pensades per localitzar dades referents a la Conservació-Restauració d'Art Contemporani, però que poden ser de gran utilitat per a altres disciplines. Finalment, es facilita un petit exemple de com citar els documents en línia.

Cal dir finalment que, des de l'elaboració d'aquest article fins al moment de la seva publicació, poden haver-hi hagut alguns

canvis o publicar-se pàgines de nova creació. Per això, i per les possibles omissions i inexactituds que hi puguin haver, demanem disculpes per endavant.

A) PRINCIPALS ORGANISMES, INSTITUCIONS I ORGANITZACIONS NACIONALS A INTERNET

En aquest grup s'inclouen les adreces d'organismes públics, instituts de conservació-restauració i museus d'art contemporani amb departaments d'intervenció d'obres.

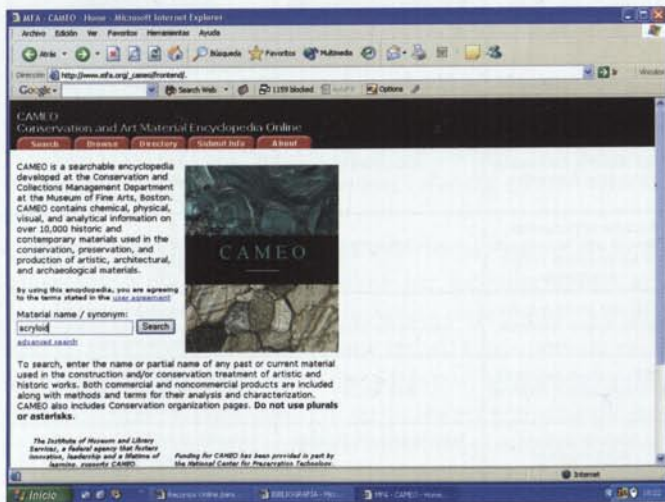
Principals Organismes, Institucions i Organitzacions Nacionals a Internet		
Nom	Web	Comentaris
Ministerio de Cultura	www.mcu.es	Informació completa sobre arxius, biblioteques, museus, patrimoni, legislació, beques, oposicions, concursos, fundacions, <i>links</i> , etc.
IPHE, Instituto Patrimonio Histórico Español	www.mcu.es/patrimonio/iphe/institutoPatrimonioHistorico.jsp	Informació general, serveis, programes d'actuació, treballs realitzats, cursos de formació, etc.
Patrimonio Nacional	www.patrimonionacional.es	Informació diversa, serveis culturals i d'investigació (conservació, restauració, publicacions, etc.), convocatòries d'ocupació i beques.
IAPH, Instituto Andaluz Patrimonio Histórico	www.juntadeandalucia.es/cultura/iaph	Publicacions, centre de documentació, centre d'intervenció, activitats, formació, etc.
Grupo Español del IIC (International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works)	www.ge-iic.org	Informació sobre cursos, publicacions, notícies, ocupació, etc.
Grupo de Patrimonio Histórico, Dirección General de la Guardia Civil	http://www.guardiacivil.org/patrimonio/default.jsp	Obres robades, obres recuperades, activitats i publicacions, cursos, enllaços, legislació, recomanacions al ciutadà, etc.
MNCARS, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía	www.museoreinasofia.es	Notícies, col·lecció, exposicions, educació, publicacions, convocatòries, etc. Departament Conservació-Restauració.
Museo Thyssen-Bornemisza	www.museothyssen.org	Col·lecció, activitats, educació, informació, etc. Departament Conservació-Restauració.
MACBA, Museu d'Art Contemporani de Barcelona	www.macba.es	Informació, publicacions, col·lecció, bases de dades obres, exposicions, serveis, etc. Departament Conservació-Restauració.
Museu Picasso, Barcelona	www.museupicasso.bcn.es	Museu, col·lecció, exposicions, serveis, etc. Departament Conservació-Restauració.
Fundació Tàpies	www.fundaciotapies.org	Fundació, autor, activitats, biblioteca, etc. Departament Conservació-Restauració.
Fundació Joan Miró	www.bcn.fjmiro.es	Novetats, serveis, exposició, activitats, etc. Departament Conservació-Restauració.
Fundació La Caixa	http://portal1.lacaixa.es	Obra social, directori, organigrama, publicacions, CaixaForum, etc. Departament Conservació-Restauració.
Teatre-Museu Dalí, Figueres	www.salvador-dali.org	Fundació, col·lecció, serveis i activitats. Veure departament Conservació-Restauració (descarrega pdf. article sobre conservació de l'obra de Salvador Dalí).
IVAM, Centre Julio González	www.ivam.es	Fons, exposicions, biblioteca, publicacions, activitats, serveis, etc. Departament Conservació-Restauració.
Guggenheim Bilbao	www.guggenheim-bilbao.es	Informació, activitats, col·lecció, exposicions, ocupació i pràctiques, etc. Departament Conservació-Restauració.
Centro Galego de Arte Contemporanea	www.cgac.org	Informació, exposicions, activitats, col·lecció, publicacions, etc. Departament Conservació-Restauració.
Centro Andaluz Arte Contemporáneo	www.juntadeandalucia.es/cultura/caac	Informació, exposicions, activitats, col·lecció, publicacions, etc. Departament Conservació-Restauració.
Museo Patio Herreriano Valladolid	www.museopatioherreriano.org	Museu, informació, col·lecció, exposicions, educació, documentació, publicacions, etc. Departament Conservació-Restauració.
Museo Oteiza Museoa	www.museoteiza.org	Informació, exposicions, activitats, col·lecció, publicacions, etc. Departament Conservació-Restauració.

B) PRINCIPALS ORGANISMES, INSTITUCIONS I ORGANITZACIONS INTERNACIONALS A INTERNET

Grup que inclou –agrupats a grans trets per àrees geogràfiques– organismes governamentals i no governamentals, institucions públiques, instituts de conservació-restauració, centres d'investigació, fundacions i museus d'art contemporani amb departaments d'intervenció d'obres.

Principals Organismes, Institucions i Organitzacions Internacionals a Internet		
Nom	Web	Comentaris
UNESCO, World Heritage Centre	http://whc.unesco.org	Publicacions, activitats, notícies, recursos, etc. Revista <i>World Heritage</i> (índexs). Anglès/francès.
ICCROM, International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property	www.iccrom.org/eng/news/iccrom.htm	Activitats, cursos, beques, publicacions, conferències, programes, base de dades bibliogràfica, servei de reprografia, etc. <i>ICCROM Newsletter</i>
ICOMOS, International Council on Monuments and Sites	www.icomos.org	Activitats, comitès científics, publicacions, notícies, etc.
ICOM International Council of Museums	http://icom.museum/	Centre informació UNESCO/ICOM, activitats, publicacions, etc.
ICOM-CC (Conservation Committee)	www.icom-cc.org	Grups de treball (vidre i ceràmica, documentació, pintura, escultura, metalls tèxtils, etc.), trobades, activitats, etc.
ICOM-CC, Modern Materials Group	http://icom-cc.icom.museum/WG/ModernMaterials/	Grup de treball materials contemporanis.
ECCO, European Confederation of Conservator-Restorers' Organizations	www.ecco-eu.info	Objectius de l'organització, membres, documents, projectes, calendari, notícies, publicacions, <i>links</i> .
Interpol, grupo Patrimonio	www.interpol.int/Public/WorkOfArt	Obres robades, obres recuperades, Interpol-UNESCO, conferències i jornades, etc.
IIC, The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works	www.iiconservation.org	Activitats, ocupació, congressos (Munic 2006), publicacions, venda publicacions (actes congressos, revistes, butlletins, etc.). Anglès.
UKIC, United Kingdom Institute for Conservation of Historic and Artistic Works	www.ukic.org.uk	Notícies, cursos, publicacions, seccions, ocupació, recursos, guies per descarregar (atenció col·leccions), etc.
TATE Online	www.tate.org.uk	Col·lecció, investigació, projectes (Vegeu: <i>Media Matters; The Conservation of Modern Paints; Interviews with Artists</i>), publicacions (conservació-restauració art contemporani, història de l'art, art tradicional, etc.), ocupació, activitats, exposicions, etc.
Courtauld Institute of Art	www.courtauld.ac.uk	Col·leccions, formació, investigació, publicacions, Departament Conservació.
Institute for Conservation of Historic and Artistic Works in Ireland	www.conservation-ireland.org	Pàgina en construcció.
Netherlands Institute for Cultural Heritage, INC.	www.icn.nl	Col·lecció, activitats, <i>Triennial Meeting</i> , publicacions (<i>Modern Art Who Cares?...</i>), projectes investigació en Art Contemporani. Anglès.
Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences	www.knaw.nl	<i>GRIP, Gateway for Resources and Information on Preservation</i> . http://www.knaw.nl/cfdata/grip/output/gripresults.cfm?descriptor_id=258
Institute of Humanities, Sciences and Technologies in Art Academie of Fine Arts Vienna	www.fch.akbild.ac.at	Investigació en conservació-restauració, formació, activitats, etc. Anglès.
KIK-IRPA, Institut Royal du Patrimoine Artistique	www.kikirpa.be/www2	Departament documentació, conservació-restauració, publicacions, laboratoris, etc.
IPCR, Instituto Português de Conservação e Restauro	www.ipcr.pt	Àrees d'intervenció, projectes, publicacions, <i>mailing list</i> , biblioteca <i>Online</i> , etc.
Instituto Centrale per il Restauro	www.icr.arti.beniculturali.it	Formació, investigació, intervenció, activitats, publicacions, normes, <i>links</i> , etc.
Opificio delle Pietre Dure	www.opificio.arti.beniculturali.it	Museu, escola, restauració, notícies, revista, etc.
Centre de Recherche et de Restauration des Musées de France	www.c2rmf.fr	Consultes, activitats, actualitat, publicacions, etc.
Centre Pompidou	http://www.cnac-gp.fr/Pompidou/Accueil.nsf/tunnel?OpenForm	Informació, exposicions, activitats, col·lecció, publicacions, etc.

Principals Organismes, Institucions i Organitzacions Internacionals a Internet (cont.)		
Nom	Web	Comentaris
The American Institute for Conservation	http://aic.stanford.edu	Grups especials, comitès, trobades, educació, informació, publicacions, descàrrega gratuïta documents, etc.
CMRI, Carnegie Melon Research Institute	www.cmu.edu www.cmu.edu/acrc	Art Conservation Research Center. Activitats, descàrrega articles, investigació (polimers, vernissos, pigments...), etc.
The Getty Conservation Institute	www.getty.edu/conservation	Projectes, investigació, educació, recursos investigació, publicacions (publicacions en pdf, gratuïtes, vídeos, llibres, revistes), etc.
Smithsonian Center for Materials Research on Education	www.si.edu/scmre	Activitats, investigació, cursos, estades, etc. Descàrrega gratuïta d'articles investigació conservació-restauració.
Harvard University Art Museums	www.artmuseums.harvard.edu	Museus, investigació, informació, publicacions (<i>American Artists in Their New York Studios...</i>), links intervencions obres, etc. Straus Center for Conservation; Center for the Technical Study of Modern Art.
Museus Guggenheim	www.guggenheim.org	Centres, informació, exposicions, activitats, col·lecció, publicacions, etc.
MOMA, The Museum of Modern Art	www.moma.org	Col·lecció, educació, ocupació, base de dades, investigació. Vegeu articles àrea de conservació: Picasso, Pollock, Monet...
National Gallery of Art, Washington	www.nga.gov	Col·lecció, exposicions, educació, recursos, ocupació, publicacions, etc.
Museum of Contemporary Art of Chicago	www.mcachicago.org	Informació, col·lecció, exposicions, ocupació, educació, etc.
Centre Conservation Québec	www.ccc.mcc.gouv.qc.ca	Recursos, àrees, activitats, publicacions, etc. Descàrrega gratuïta de manuals, lèxic de termes de conservació-restauració. Anglès/francès.
National Research Institute for Cultural Properties, Tokyo	www.tobunken.go.jp	Diversos departaments: Belles Arts, Ciència de la Conservació, Tècniques de la Restauració, etc. Japan Center for International Cooperation in Conservation. Informació sobre activitats, publicacions, projectes, etc. Japonès/anglès.
INAH, Instituto Nacional de Antropología e Historia, México	www.cnca.gob.mx/cnca/inah	Investigació, docència, museus, conservació-restauració, publicacions, centres, etc.
IPHAN, Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional Brasil	www.iphan.gov.br	Investigació, notícies, legislació, programes, cursos, activitats, etc.
CICOP, Centro Internacional para la Conservación del Patrimonio	www.cicop.com	Centres, formació, publicacions, activitats, projectes, etc. Seu central a Canàries (Espanya).
The Australian Institute for Conservation of Cultural Materials, INC	www.aiccm.org	Educació, publicacions, activitats, jornades (conservació de plàstics, polimers i materials sintètics, etc.), formació, etc.

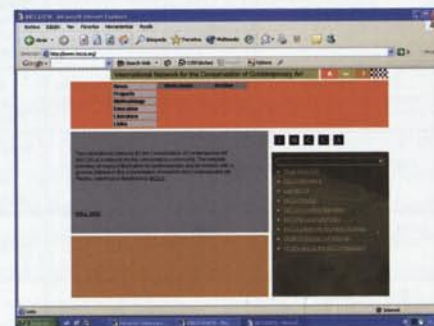

1. Base de dades de materials CAMEO.

2. AATA Online.

3. Web INCCA Project.

C) PRINCIPALS REVISTES I BUTLLETINS NACIONALS I INTERNACIONALS

Taula en què s'han inclòs, per orde alfabètic, aquelles publicacions periòdiques amb els seus accessos web, realitzades per molts dels centres referenciats en les dues taules anteriors.²

Aquest apartat, junt amb el següent (taula D), està realitzat pensant concretament en aquells estudiants o professionals que necessiten aprofundir en algun tema concret o trobar una informació determinada, tant per realitzar una investigació com per desenvolupar una intervenció.

Concretament es pot donar el cas que no tinguem una biblioteca especialitzada a prop, o no disposem de massa temps per buscar sense una pauta prèvia. En aquest sentit, podem acudir als índexs de cada revista o butlletí, localitzar la informació que ens interessa primer i anar a un centre de documentació posteriorment (vegeu els números actualment disponibles en l'apartat de comentaris). Encara que, en el millor dels casos, tal vegada la informació que busquem es pot descarregar gratuïtament com en el cas de molts butlletins i resultats d'estudis científics.

Així com consultar tesis doctorals digitalitzades (vegeu taula D), trobar informació sobre altres publicacions, adquirir-les Online o rebre periòdicament butlletins gratuïts d'informació després de subscriure's, entre moltes altres possibilitats. Moltes pàgines disposen d'aquests serveis (alguns dels quals es poden sol·licitar per ser rebuts a l'adreça postal, els altres per correu electrònic).

D'altra banda, les principals institucions tenen serveis de copisteria, on podem sol·licitar que ens enviïn la documentació que necessitem (com per exemple l'ICCROM i el CCI).

Principals revistes i butlletins. Nacional-Internacional			
Nom	Institució	Web	Comentaris
AICCM Bulletin	The Australian Institute for Conservation of Cultural Materials, INC	www.aiccm.org.au	Relació de nombres publicats (1-24), per la seva adquisició.
AKOBE	Asociación Zutabe/Fundación Catedral Sta. Maria	http://www.catedralvitoria.com/akobe/portada.html	Disponibles índexs revistes núm. 0-3, descarregues en pdf. núm. 4-5.
Arbor: Ciencia y Pensamiento	CSIC	http://www.csic.es/arbor/sumarios_1999.html	Disponible índexs. Vegeu revista setembre 1999, núm. 645, tom CLXIV: Conservació Patrimoni Artístic
Boletín Apoyo	Asociación para la Conservación del Patrimonio de las Américas	http://apoyo.solinet.net.	Butlletins gratuïts Conservació preventiva, 1990-1995, 1997-2002. Espanyol/anglès. Projecte Cartelón Apoyo/CCI (pla per a la preservació de col·leccions).
Boletín PH	IAPH	www.juntadeandalucia.es/cultura/iaph/publicaciones/form_ibol.html	Disponible índexs butlletins: núm. 1 (1992) a núm. 53 (2005). Vegeu dossiers temàtics PH: Patrimoni i Art Contemporani (descarrega text complet).
Boletín Productos Conservación S.A.	Productos Conservación S.A.	www.productosdeconservacion.com	Ja no s'editen. Es poden sol·licitar via e-mail.
BOLETTINO ICR	Instituto Centrale per il Restauro	http://www.nardinirestauro.it/	Índexs i portades 2001-2003 (núm. 1-7).
Bulletin KIK-IRPA	Institut Royal du Patrimoine Artistique	www.kikirpa.be/www2	Consulta índexs 1966-2002.
CCI Newsletter	Canadian Conservation Institute	www.cci-icc.gc.ca	Descarrega articles revistes 1998-2005 (núm. 21-35).
Conference Proceedings (Congressos IIC)	IIC	www.iiconservation.org/publications/publications.php	Accés als índexs i resums dels Congressos de l'IIC: Bilbao 2004 (Modern Art, New Museums), Baltimore 2002, Melbourne 2000, Dublín 1998 i Copenhaguen 1996
Conservation News	UKIC	www.ukic.org.uk	Online només per a socis.
Cuadernos do IPCR	Instituto Português de Conservação e Restauro	www.ipcr.pt	Índexs 2002-2004 (núm. 1-3).
GCI Newsletter	Getty Conservation Institute	www.getty.edu/conservation/publications/newsletters	Descarrega gratuïta articles revistes: 1991-2005 (núm. 6.1-20.1).
Heritage Preservation, Update	The National Institute for Conservation, Washington	www.heritagepreservation.org/Update/2005/05winter.HTM	Disponible Online: 2001-2005.
JAIC Online	The American Institute for Conservation	http://aic.stanford.edu/jaic/index.html	Descarrega gratuïta articles revistes: 1977-2000 (núm. 16-39).
Journal of Conservation and Museum Studies	Institute of Archaeology, University College London	www.ucl.ac.uk/archaeology/conservation/jcms	Descarrega articles revistes: 1996-2002 (núm. 1-8).
KERMES	Nardini Restauro	http://www.nardinirestauro.it/	Índexs i portades 1988-2005 (núm. 1-57).
Modern Materials Conservation	Newsletter of the ICOM-CC Working Group Modern Materials	http://icom-cc.com.museum/WG/ModernMaterials	Publiquen Newsletter disponible en pdf. 2001-2004. Anglès.
Newsletter	National Research Institute for Cultural Properties, Tokyo	www.tobunken.go.jp/~kokusen/ENGLISH/DATA/newslett.html	Revista publicada en japonès. Consulta d'índexs en anglès (núm. 1997-1998).
Newsletter ENCORE	ENCORE, European Network for Conservation-Restoration Education	www.encore-edu.org/encore/DesktopDefault.aspx?tabindex=1&tabid=137	Disponible en pdf. Revista núm. 1-7. Anglès.
OPD Restauro	Opificio delle Pietre Dure, Florència	www.opificio.arti.beniculturali.it	Índexs 1986-1999 (núm. 1-11).
Pátina	ESCRBCM	http://www.esrbc.com/patinaindices.html#	Disponibles índexs i portades (núm. 1-12). Normes publicacions. Bilingual.
R&R	Edita América-Ibérica	http://www.eai.es/revista_yr.html	Característiques tècniques i adreça contacte publicacions.
Reviews in Conservation	IIC	www.iiconservation.org/publications/publications.php	Índexs i abstracts 2000-2002 (núm. 1-3).
Studies in Conservation	IIC	www.iiconservation.org/publications/publications.php	Índexs i abstracts 1986-2002 (núm. 31-47).
Tate Papers	Tate	www.tate.org.uk.	Disponibles Online. Temes: conservació (articles Art Contemporani, materials), artistes, museologia, cultura visual, etc.
TECHNÉ	Centre de Recherche et de Restauration des Musées de France	www.c2rmf.fr	Índexs 1994-2004 (núm. 1-19).
The Conservator	UKIC	www.ukic.org.uk	Disponible index 2004 (núm. 28). Anual.
The Washington Conservation Guild Newsletter	The Washington Conservation Guild	http://palimpsest.stanford.edu/wcg/intro.html	Disponible en pdf, 2004-2005 (núm. 28-29)
Unicum	ESCRBCC	http://www.xtec.cat/esrbc/unicum/index.htm	Índexs, portades i abstracts (núm. 0-4). Característiques tècniques articles i equip redacció.
WAAC Newsletter	Western Association for Art Conservation	http://palimpsest.stanford.edu/waac/	Descarrega gratuïta articles revistes: 1979-2001 (núm. 1-23).

D) BASES DE DADES: BIBLIOGRÀFIQUES

ABSTRACTS, TESIS DOCTORALS, MATERIALS, ETC.

Gràcies a aquestes bases de dades podem localitzar publicacions inèdites amb els seus *abstracts*, comunicacions en congressos, tesis doctorals, etc. Com també, sobre materials artístics i de conservació-restauració.

Bases de dades: bibliogràfiques, abstracts, tesis doctorals, materials, etc.			
Nom	Institució	Web	Comentaris
AATA ONLINE Abstracts of International Conservation Literature	Getty Conservation Institute amb associació de l'IIC	http://aata.getty.edu/NPS/.	Localització de bibliografia internacional en matèria de conservació i restauració, amb un petit resum. Anglès.
Base de datos de pigmentos	Dpt. Física de la Matèria Condensada, Cristal·lografia i Mineralogia, Universidad Valladolid	http://goya.fmc.cie.uva.es/Pigmentos/inicio.htm	Consultes de pigments a partir del seu nom i color, element químic, paràmetres espectre. FTIR (ATR), espectre Raman, coordenades tricròmiques (L*, b*, a*), etc.
BCIN DATABASE International Conservation Bibliography	Diverses institucions amb el CCI	www.bcin.ca/English/home_english.html	Bibliografia internacional (articles tècnics, conferències, llibres, audiovisuals, materials no publicats, etc.) en matèria de conservació i restauració. Servei de fotocòpies. Anglès/francès.
BDD. ProQuest Information and Learning. UMI	UMI. Vegeu pàgina: www.upv.es.	www.upv.es/informa/invesc.html	Localització de tesis digitalitzades internacionals.
CAMEO Conservation and Art Material Encyclopedia Online	Museum of Fine Arts Boston	www.mfa.org/_cameo/frontend/	Base de dades sobre materials artístics emprats en conservació-restauració. Fixes tècniques, espectres (analítiques), fabricant, bibliografia, etc. Anglès.
Catàleg de la Biblioteca de l'IPHE	Ministerio Cultura	http://www.mcu.es/bases/spa/bphe/BPHE.html	Localització dels fons de la biblioteca.
CCUC. Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya	Projecte Universitats Catalanes	www.cbuc.es/ccuc	Localització de bibliografia, revistes electròniques, llibres i diccionaris electrònics, guies temàtiques, tesis doctorals.
Centre de Documentació de l'IPHE	Ministerio Cultura	www.mcu.es/jsp/plantilla_wal.jsp?id=27&area=centrosdoc	Serveis, fons, horari, col·leccions, etc.
Cultural Heritage Search Engine	Promoguda per Sergio Tinè & associats	www.culturalheritage.net	Base de dades sobre conservació i restauració: publicacions, directoris, materials, fundacions, empreses, cursos, investigació, publicacions, mailing list, etc. Anglès/italià.
INCCA-INC. International Network for the Conservation of Contemporary Art	Diverses institucions	www.incca.org	Web de conservació d'Art Modern i Contemporani. Bases de dades: Database for Artists' Archiver (només membres) i Literature Database. Informació sobre projectes, notícies, educació, metodologia, etc.
Xarxa de Centres de Documentació	Ministerio Cultura	www.mcu.es/centrosdoc/	Links de tots els centres.
TESEO, Base de datos de tesis doctorales españolas	Ministerio de Cultura	www.mcu.es/TESEO	Localització de tesis nacionals lligides, amb un petit resum.
Tesis doctorals en xarxa	Universitats Catalanes	www.tdcat.cesca.es	Consulta de tesis doctorals lligides a universitats catalanes, text complet.

Realitzeu consultes Online a les bases bibliogràfiques de les biblioteques universitàries.

E) ALTRES RECURSOS PER A CONSERVADORS-RESTAURADORS / PROJECTES INTERNACIONALS

Taula amb les pàgines web d'altres projectes internacionals, fòrums, llistes d'e-mail, links a ofertes d'ocupació, estades en centres, educació, etc.

Altres recursos per a conservadors-restauradors/ projectes internacionals			
Nom	Institució	Web	Comentaris
Conserva & Restaura	Diverses	http://boards1.melodysoft.com/app?ID=conservacion	Fòrum en espanyol sobre conservació- restauració.
Conservation DistList Archives	COOL	http://palimpsest.stanford.edu/byform/ mailing-lists/cdl/	Lista d'e-mail. Notícies, cursos, congressos, consultes entre especialistes, ocupació, etc. Anglès.
Conservation-restauration du patrimoine culturel	Culture Fr.	http://www.culture.fr/EtudesEtRecherches/Culturelles/c664	Portal cultural francès. Centres investigació i intervenció en conservació-restauració, bases de dades, cartes i convencions, llistes de difusió, portals, associacions, publicacions, etc. Francès.
COOL, Conservation Online	Preservation Department of Stanford University Libraries	http://palimpsest.stanford.edu/	Recursos per a conservadors: document gràfic, materials d'arxius i museus (material audiovisual, imatge digital, fotocòpies, conservació preventiva, documentació, desastres i plans emergència, formació, etc. Anglès.
Cultural Heritage search engine	Tine.it	www.culturalheritage.net	Materials, tractaments, publicacions, fundacions, professionals, cursos, investigació, mailing list, etc.
ENCORE, European Network for Conservation-Restoration Education	Diverses	www.encore-edu.org	Membres, documents i publicacions, activitats, guia d'educació, links, etc. Anglès.
Heritage Preservation, The National Institute for Conservation, Washington	The National Institute for Conservation, Washington	www.heritagepreservation.org	Informació, educació, assessorament, conservació col·leccions, etc. Anglès.
Pórtico Librerías, Zaragoza	Pórtico Librerías, S.A.	http://www.portico librerias.es/	Informació bibliogràfica sobre matèries (art, museologia, conservació, restauració, etc.), catàlegs, distribució, adquisició llibres, etc. Sol·licitar butlletí per e-mail.
Prorestauro	Diverses institucions	www.prorestauro.com	Portal Portuguès de Conservació-Restauració: articles tècnics, descàrregues pdf., documentació, formació, temes i debats, recursos, bossa d'ocupació, contactes, etc. Portuguès.
Salvar Patrimonio	Revista Grupo Guiarte Multimedia	www.salvarpatrimonio.org/	Actualitat, missatges, articles, etc.
The Cennini Forum	Studio Products	www.studioproducts.com/forums/	Fòrum sobre materials, tècniques artístiques, restauració, etc. Anglès.
The Restoration Website	Editorial Nardini	http://www.nardinirestauro.it/	Notícies, publicacions, associacions, formació, currículum Online, etc. Italià.

4. Projecte d'investigació Media Matters. Tate.

5. Web de The Getty Foundation, Àrea de Conservació.

F) ASSOCIACIONS PROFESSIONALS DE CONSERVADORS-RESTAURADORS

Associacions nacionals amb pàgina web i principals associacions internacionals.

Associacions professionals de conservadors-restauradors		
Nom	Web	Comentaris
ACOPAH, Asociación Conservación Patrimonio Histórico	http://mural.uv.es/acopah/	Activitats, convocatòries, notícies, enllaços, etc.
ACRA, Asociación Conservadores-Restauradores Aragón	www.acra.eu.org/portal	Activitats, convocatòries, notícies, enllaços, etc.
ACRAM, Asociación Conservadores-Restauradores Comunidad de Madrid	www.acrcam.org	Activitats, convocatòries, notícies, enllaços, etc.
Asociación Cultural para la Conservación del Patrimonio Histórico Artístico Alavés. ZUTABE	www.catedralvitoria.com/akobe/zutabe.html	Editorial, índex, associació, contacte, activitats, etc.
Asociación de Conservadores e Restauradores de Bens Culturais de Galicia	www.acwebserver.com/arcobens	Activitats, convocatòries, notícies, enllaços, etc. Àrea socis.
Asociación de Conservadores-Restauradores Castilla y León	http://usuarios.lycos.es/acrcy/	Informació per a socis: activitats, formació, descàrregues, beques, etc.
Asociación de Conservadores-Restauradores Castilla-La Mancha	www.restauradorcm.org	Informació associacions espanyoles, cursos i congressos, novetats, premsa, llibres, criteris, etc.
Grup-Tècnic Conservadors Restauradors	www.gruptecnic.org	Associació, publicacions, cursos, activitats, actualitat, etc.
Restauradores sin Fronteras	www.restauradores-sinfronteras.org	Projectes, programes, activitats, col·laboració, informació ocupació, etc.
ABRACOR, Associação Brasileira de Conservadores-Restauradores de Bens Culturais	www.abracor.com.br/novosite	Projectes, activitats, programes, formació, congressos, etc.
Apoyo, Asociación para la Conservación del Patrimonio Cultural de las Américas	www.imaginario.org.ar/apoyo/introesp.htm	Objectius, fites, butlletí, directori, activitats, projecte Cartelón Apoyo/ICC, etc.
ARP, Associação Profissional de Conservadores-Restauradores de Portugal	www.arp.org.pt	Activitats, membres, publicacions, documents, etc.
BAPCR, The British Association of Paintings Conservator-Restorers	www.bapcr.org.uk/index.html	Projectes, activitats, programes, formació, congressos, etc.
Scottish Society for Conservation and Restoration	http://www.sscr.demon.co.uk/	Activitats, membres, publicacions, etc.
The Institute of Conservation, London	www.instituteofconservation.org.uk	Activitats, jornades, professionals, etc.
The Washington Conservation Guild	http://palimpsest.stanford.edu/wcg/intro.html	Organització de professionals de la conservació. Recursos, activitats, conservació.

Vegeu altres grups de l'IIC.

G) FORMACIÓ NACIONAL EN CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ: ESCOLES I FACULTATS

Formació nacional en Conservació-Restauració: Escoles i Facultats		
Nom	Web	Comentaris
Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya	www.xtec.cat/escrbcc	Pla d'estudis, especialitats, revista <i>Unicum</i> , cursos monogràfics, etc.
Escola Superior de Conservación e Restauración de Bens Culturais de Galicia	www.esrcbcgalicia.com	Pla d'estudis, especialitats, activitats, revista <i>Labris</i> , cursos, etc.
Escuela Superior de Conservación y Restauración de Bienes Culturales de Aragón	www.educa.aragon.es/esconres/html/inicio.htm	Direcció i localització.
Escuela Superior de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, Madrid	www.esrcbc.com	Pla d'estudis, especialitats, revista <i>Pátina</i> , cursos, activitats, etc. Vegeu assignatures específiques conservació-restauració d'art contemporani incloses al pla d'estudis de cada especialitat.

Formació nacional en Conservació-Restauració: Escoles i Facultats (cont.)		
Nom	Web	Comentaris
Escuela Superior de Arte del Principado de Asturias	http://web.educastur.princast.es/ies/esapa/indexg.htm	Pla d'estudis, especialitats, calendari, etc.
Universidad Complutense de Madrid. Facultat BBAA. Departament Pintura-Restauració	www.ucm.es http://pintura.art.ucm.es/	Assignatures (optatives específiques Segon Cicle), doctorat, investigació, cursos, etc. Consulta de tesis digitalitzades <i>Online</i> conservació-restauració mitjançant la web de la biblioteca.
Universitat de Barcelona. Facultat BBAA.	www.ub.es ; www.ub.edu/bbaasec/index.htm	Web del Departament de Pintura en construcció. Pla d'estudis, Tercer Cicle, cursos, biblioteca, etc.
Universidad de Granada. Facultat BBAA. Departament Pintura	www.ugr.es ; www.ugr.es/~pintura/	Assignatures, doctorat, investigació, cursos, etc.
Universidad de la Laguna. Facultat BBAA.	www.ull.es	Assignatures, doctorat, investigació, cursos, etc. Cursos conservació-restauració art contemporani al 2005.
Universidad de Sevilla. Facultat BBAA.	www.us.es/fba/pod.php#	Departaments, investigació, recursos, biblioteca, cursos, tauló d'anuncis, etc.
Universidad del País Vasco	www.ehu.es	Assignatures (optatives específiques Segon Cicle), doctorat, investigació, cursos, biblioteca, etc. Programa específic de doctorat en conservació-restauració d'art contemporani.
Universitat Politècnica de València. Facultat BBAA. Departament Conservació-Restauració Béns	www.upv.es www.upv.es/dcrbc	Assignatures, doctorat, investigació, cursos, etc. Vegeu assignatures optatives Tercer Cicle, específiques de conservació-restauració d'art contemporani.
Vegeu els cursos de formació organitzats per altres institucions i associacions. Vegeu tesis doctorals i projectes d'investigació de cada universitat. Realitzeu consultes en les bases de dades de les biblioteques dels centres de formació.		

COM CITAR DOCUMENTS PROCEDENTS D'INTERNET?

Finalment, no podem oblidar mai citar l'autor, la font i l'origen d'informació utilitzada. Una de les possibles formes per citar correctament els documents procedents de la web pot ser la següent (exemple per a un article d'una revista):

- Responsable principal: "Títol de l'article" [tipus de suport]. *Títol revista electrònica*. Edició. Lloc de publicació: editor, data de publicació, data d'actualització o revisió. <Disponibilitat i accés> [Data de consulta].³
- ORTEGA DOMÉNECH, J.: "Aspectos Técnico-jurídicos en la conservación y restauración del arte contemporáneo" [en línia]. *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*. Núm. 10, Desembre. Barcelona: Editorial Reus, 2000. <http://premium.vlex.com/doctrina/resultados.asp?query_doc=192587&oferta=promocionweb#> [Consulta : 03/02/05].

NOTES

¹ Aquest treball s'emmarca dins del projecte de tesi *Estudi de sistemes i tractaments d'estabilització de capes pictòriques no protegides en pintures contemporànies. Criteris i metodologies d'actuació*, dirigit per Carmen Pérez García i becat per la Fundació ICO (Instituto de Crédito Oficial, Ministerio de Economía y Hacienda), Programa General de Beques Àrea B: Art Contemporani, cursos 2003-04, 2004-05.

² Vegeu els comentaris sobre publicacions puntuals específiques referenciades a les taules A i B.

³ La direcció de la pàgina web i la data de consulta són obligatòries a l'hora de citar documents en línia.

Recursos *Online* para la intervención e investigación en Conservación y Restauración de Arte Contemporáneo¹

El presente artículo pretende, desde una perspectiva eminentemente práctica, proporcionar una serie de herramientas de trabajo, en cuanto a técnicas de localización y acceso a la información, para la intervención e investigación en Conservación y Restauración de Arte Contemporáneo. Se propone el acercamiento y visita a los principales centros de investigación, exposición, docencia e intervención, en el ámbito nacional e internacional.

M. Teresa Pastor Valls. *Licenciada en Humanidades, diplomada en Conservación y Restauración de Pintura por la ESCRBCB y becaria de la Dirección General de Patrimonio Artístico de la Generalitat Valenciana.* maytevals@ono.com

M. del Carmen Pérez García. *Catedrática del Departamento de Conservación y Restauración de Bienes Culturales de la Facultad de Bellas Artes de la Universidad Politécnica de Valencia y directora del Instituto Valenciano de Conservación y Restauración de Bienes Culturales.* mperez@crbc.upv.es

Como es sabido, la Conservación-Restauración de Arte Contemporáneo conlleva complejos problemas, fundamentalmente a causa de diversos factores interrelacionados que tienen que ver con las condiciones ambientales, el incesante movimiento de las obras, los materiales y técnicas empleadas, así como a causa de la voluntad del artista y su posible deseo de otorgarles un carácter efímero.

Ante esta perspectiva y ante la posibilidad de intervenir directa o indirectamente obras con altos niveles de complejidad, iniciar investigaciones o simplemente hallar ciclos específicos de formación, sea cual sea nuestra especialidad, nos encontramos con la necesidad de localizar y manejar información específica y actualizada. Información indispensable que, por otro lado, no siempre resulta fácil de obtener.

En este sentido, junto con los recursos tradicionalmente hallados en archivos, bibliotecas y centros de documentación, asistimos a una verdadera revolución tecnológica, en la que internet se constituye como un indudable medio de acercamiento y acceso a la información.

Una herramienta de trabajo mediante la que podemos reducir de forma considerable los esfuerzos necesarios para recopilar datos, así como estar al día de las últimas novedades científicas. Lo cual es preciso en nuestro trabajo y más pensando en la intervención de materiales y técnicas de los que prácticamente desconocemos su naturaleza. Por no decir sus reacciones, tanto por sí solos como combinados con los introducidos posteriormente por los técnicos en su restauración.

Por tanto, puede decirse que cuanto mayor volumen de información de calidad seamos capaces de manejar, mejores serán, a corto y largo plazo, los resultados obtenidos.

Bien utilizada e incorporada como metodología de trabajo e investigación puede permitir —como decimos— alcanzar un máximo grado de eficiencia, optimizando recursos y racionalizando el acceso a datos. De forma que, como mínimo, podamos tener una visión global de cuáles son los últimos avances alcanzados en esta disciplina, accediendo a referencias sobre publicaciones, congresos, reuniones, seminarios, cursos, proyectos de investigación, empleo, adquisición de bibliografía, etc.

Conscientes de la complejidad que supone abarcar y localizar toda la información, dada la incesante creación y actualización de las páginas web, así como la magnitud de centros existentes, han sido seleccionadas, desde la propia experiencia, aquellas direcciones en las que la información